

AZERBAIJAN'DA LİRİK OPERALARIN TÜR ÇEŞİTLİLİĞİ Inara Maharramova¹

ÖZET

Sunulan makale lirik dalda yazılmış Azerbaycan operaları hakkındadır. Makalede muğam-operalarının kurulduğu dönemden, yani yirminci yüzyılın başlarından itibaren XXI yüzyılın başlarına kadar Azerbaycan operasının geçtiği bileşik gelişme yolu hakkında bilgi verilir, bu süreçte çeşitli konulu ve renkli janrlı eserlerin meydana çıkması olgusu kaydedilir. Makalede lirik-psikolojik Azerbaycan operaları – F.Emirovun “Sevil” ve Z.Bağirovun “Aygün”, R.Mustafayevin lirik-dramatik operası – “Vaqıf” gözden geçirilir, bu müzikal-sahne eserlerinin dramaturgyası, kompozisyon yapısı, müzik dilinin bazı özellikleri, karakterlerin müzikal özellikleri belirlenir. Bunların yanında adı geçen eserlerin karakteristik özellikleri ve milli müzik tarihimizde bu operaların önemli rolü açığa çıkarılır.

Anahtar kelimeler: lirik opera, tür, melodi, muğam, dramaturji, kompozisyon, ariya, monolog, orkestra.

ЖАНРОВОЕ РАЗНООБРАЗИЕ АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ ЛИРИЧЕСКИХ ОПЕР

Маггеррамова Инара

РЕЗЮМЕ

Предлагаемая статья посвящена азербайджанским лирическим операм. В статье даются обобщенные сведения о пройденном сложном пути развития азербайджанской оперы, начиная с периода зарождения мугамных опер, т.е. с начала XX до начала XXI веков. Отмечается факт появления разножанровых произведений в этом процессе. В статье рассматриваются лирико-психологические оперы – «Севиль» Фикрета Амирова, «Айгюн» Закира Багирова и лирико-драматическая опера «Вагиф» Рамиза Мустафаева, опеределяются драматургия, композиционная структура, некоторые особенности музыкального языка, музыкальные характеристики образов этих музыкально-сценических произведений. Одновременно выявляются своеобразные качества и роль упомянутых произведений в национальной музыкальной культуре.

Ключевые слова: лирическая опера, жанр, мелодия, мугам, драматургия, композиция, ария, монолог, оркестр.

GENRE DIVERSITY OF LYRICAL OPERAS IN AZERBAIJAN

Maharramova Inara

ABSTRACT

The present article deals with the Azerbaijan operas in the lyrical genre. It informs about the complicated developmental way that the Azerbaijan opera has passed since the early XX century when the mugham-operas appeared till the early XXI century. It is noted

¹ *Naxçıvan Devlet Üniversitesi, nara_el@mail.ru*

that in this process appeared the works of different themes and colorful genres. The article analyzes the lyrical-psychological operas – “Sevil” by F. Amirov and ”Aygün” by Z. Bagirov, lyric-dramatic opera “Vagif” by R. Mustafayev and defines the dramaturgy, compositional structure and some features of music language of these musical plays. Along with these the specific features of the above mentioned operas and their significant role in the history of the Azerbaijan national music are studied, as well.

Keywords: lyrical opera, genre, melody, mugham, dramaturgy, composition, aria, monolog, orchestra.

GİRİŞ

Azerbaycan operasının gelişme süreci karmaşık olmuştur. Azerbaycan'da opera tarzının kurulmasından sonra onun oluşumu belli aşamalardan geçmiş, operanın gelişim yönleri belirlenmiştir. Yirminci yüzyılın başlarından (muğam-operalardan başlayarak) XXI yüzyılın başlarına kadar Azerbaycan operası büyük bir yol geçmiş, çeşitli konulu ve renkli janrlı eserlerle zenginleşmiştir: “mahnıvari opera” – “Nergiz” (müellifi Müslüm Maqomayev), tarihi-kahramanlık janrındaki opera – “Köroğlu” (müel: Üzeyir Hacıbeyli), modern askeri konuda yazılmış opera – «Vatan» (müel: Qara Qarayev, Cövdet Hacıyev), lirik operalar – “Xosrov ve Şirin”(müel: Niyazi), “Sevil”(müel: Fikret Amirov), “Vaqıf”(müel: Ramiz Mustafayev), “Aygün” (müel: Zakir Bagirov), yurtdışında yaşayan halkların hayatından bahseden modern konuda olan opera –“Azad” (“Özgür”) (müel: Cahangir Cahangirov), muğam opera geleneklerini yeni sanatsal nitelikler sürdüren yeni bir opera türü – “Gelin kayası” (müel: Şafıqa Akhundova), “Xanəndənin taleyi” (“Sanatçının kaderi”)(müel: Cahangir Cahangirov) operaları, “Ağatlı hakkında efsane” (müel: Firangiz Aliyeva) rock-operası, temsil-opera – “Tilki ve Alabaş” (opera-alleqoriya) (müel: İbrahim Memmedov), sembolik kahramanlardan oluşan “Aldanmış ulduzlar” (“İğfal yıldızlar”)(müel: Memmed Quliyev) vb .Yukarıda adı geçen eserlerin sırasında lirik operalar büyük ilgi taşımaktadır. Bu operalar lirik-psikolojik, lirik-dramatik, tarihi ve vatanseverlik çizgileri ile zenginleştirilmiş lirik opera türü ile temsil edilir.

Azerbaycan sahnesinde lirik-psikolojik operanın ilk örneği olarak Fikret Emirovun “Sevil” operası gösterilebilir. “Sevil” operası milli müzik kültürümüzde Üzeyir Hacıbeylinin “Köroğlu”sundan sonra oluşmuş Azerbaycan operasının büyük başarısını sergileyen bir aşama oldu.“Sevil” operası için, bir ölçüde sentetik türün belirtileri tipiktir; burada kahramanların kaderi ile halkın genel kaderi arasındaki ilişki kabarık şekilde ifade edilmiştir.“Sevil” operası temel imge-karakterlerin derin psikolojik açıklamasıyla ilgili olan bir janra aittir. Sevil ve diğer karakterlerin müzikal-sahne hayatı, ayrıca da operanın dramaturgiyasının tesirliyi, bir çok açıdan bu eserin tüm Azerbaycan opera sanatı için ne kadar önemli olduğunu tespit etti.Fikret Emirov opera sanatına özgü olan arioso, recitativ, topluluk, orkestra leytözellikleri vb. gibi tipik formları serbestlikle hayata geçirerek mükemmel imge-karakterler, tipik bireyler yaratmıştır. Operada bestecinin halk müzik formlarında daha özgürce yaklaşımını görüyoruz. En çeşitli tür kaynakları yeniden idrak edilerek ve kökünden değiştirilerek Sevilin müzik karakteristikasında birleştirilir.[4, s. 72]

Besteci operanın içeriğinin temelini Cafer Cabbarlı'nın kadının kölelikten kurtarılması sorununa, onun yaşam yoluna adadığı aynı adlı dramından almıştır.“Sevil”– ağdaşlık konusunu tecessüm ettiren Azerbaycan operasıdır. Eşinin özel hayatının sosyal

olaylarla, halk yaşamı ile ilişkisi türün çerçevesini genişletmiş ve bununla ilgililik operaya diğer bir türün belirtileri de nüfuz etmiştir. “Sevil” operasının müzik dilinin analizi gösteriyor ki, F.Emirovun bir yenilikçi olarak geçmiş yüzyılda tanınmış formları cesaretle hayata geçirmesi öncekilerden farklı, sanatsal açıdan parlak ve mükemmel karakterlerin oluşturulmasına büyük yardım göstermiştir. Besteci klasik türün tüm kural-kanunlarına cevap verebilen mükemmel bir opera eseri yaratmış, aynı zamanda, tüm opera sanatında olduğu gibi, onun biçimlerine gözle görülür derecede serbest ve kişisel yaklaşım prensibini sergilemiştir. F.Emirovun halk müziğinin kullanımına serbestlikle yaklaşımı da dikkat çekicidir.

Opera'nın içeriği müzikal-tiyatro olaylarının yazar tarafından daha fazla zenginleştirilmesine ve geliştirilmesine yol açtı, bu nedenle bir çok önceki opera biçimleri kökünden değiştirildi ve aynı zamanda da yeni biçimler meydana çıktı. Buna örnek olarak, hukuksuz kadın karakterlerini tasvir eden Proloqda eski Bakü'nün genelleştirilmiş manzarasını göstere biliriz. Göstericilerin ve Sevilin monoloğunu yansıtan sahneler birim kompleksde birleşirler ve bu, göstericilerin korosuna karışır. Bu sahnelerin önemi sadece sahne tanıtımlarında değil, hem de ilk defa olarak, Azerbaycan operalarında müzik ve dramaturji açısından önemli sayılan bileşenlerin birliği'ndedir. Kompozisyon ve dramaturji yapı açısından F.Emirov çok zaman klasiklerin geleneklerini, daha sık ise P.İ.Çaykovski dramaturgiyasının özelliklerini sürdürüyor; bunu ariya, ariozo, baş kahramanların topluluk formlarında yer aldıkları dramaturji yönünden önemli olan sahnelerde, ayrıca da önemli çelişkilerin çözüldüğü fonu yansıtan tür sahnelerinin kullanımı prensiplerinde görmek hiç de zor değil. Buna örnek olarak, I bölümde Vals sahnesi gösterilebilir ki, bu fonda dramaturji yönünden belirli önemli olaylar gerçekleşiyor ve sonuçta operanın kahramanlarının kaderine etki ediyor. Valsın fonunda Sevil Balasla Dilber arasındaki karşılıklı ilişkiler hakkında haber alır. Bu sahneler iki opera numarasını hatırlatıyor: Çaykovskinin “Yevgeni Onegin” operasında Tatiana ve Oneginin Laringillerdeki bal sahnesini ve ayrıca Qunonun “Faust” operasındaki valsı - burada Margaret Faustla sohbet ediyor, koro ise sanki onların sahnesini yorumluyor. Şüphesiz, Emirov taklitten uzaktır, fakat klasik örnekler, her zaman olduğu gibi, besteciler için belirli yön olmuş, ünlü klasiklerin tecrübesinin aktif şekilde benimsenilmesine yöneldir.

F.Emirov kendi operasının fikir içeriğinin mahiyetine derinden nüfuz eder ve geçmişin birikiminden, opera sanatı klasikleri geleneklerinden yaratıcı biçimde kullanır. F.Emirov büyük ustalıklarla müzik dilinin açıkça belirtilmiş milli belirtilerini, klasikler için tipik olan kompozisyon yöntemleri ile ayrılmaz şekilde birleştirir. Bu durumda önemli hususlardan biri odur ki, besteci kendisinin, henüz operalar tesadüf olunmayan modern tipli kanunauygunluklara sahip tonlama sözlüyünden kullanıyor. Bu ise eserin başarı kazanmasının temel nedenlerinden biridir. “Sevil” operasının müzik dilinde imgelerin melodik açıdan kişiselleştirilmiş özellikleri dikkat çekiyor. Bu yönü Kara Karayev özel vurgulayarak yazıyordu: “Opera'nın müzik dili parlak ifadeli sesi ile farklılık. Melodi besteci için temel ifade aracı olup müziğin duygusal yükünün taşıyıcısıdır”. [6, c.4]

F.Emirov kendi dönemi için önemli olan sorunun çözümünü sergileyerek lirik - psikolojik opera janrını ve aynı zamanda da milli opera sanatının ileriye doğru hareketini sunmayı başarmıştır. Aynı zamanda bu tür tüm bileşenlerini (ariya, ariozo ve ansamblların oluşturulması), ifadeli melodik reçitativlerini, en önemlisi ise operanın müzik dilinin, dolayısıyla, simfonizmin gelişimi sorunlarını ustalıklarla çözüldü. Bu hususta karşılıklı ilişkide olan, gelişen leytmotivler ağı, daha net ise leytmotivler sistemi büyük öneme sahip olmuştur. Eserdeki çeşitli tarz karakterleri seciyyelendirmek için besteci tür

xarakteristikasından çok kullanıyor . Özellikle Sevil imgesinin açılmasında bu, önemli bir rol oynar. Öyle ki, Sevilin aile ve m̄iş̄etile baēlı olarak laylay, akū, dans gibi tūrl̄er kullanılır. Onun iē dūnyasını, ruhsal durumunu, sarsıntılarını, heyecanlarını, nihayet, uyanışını, mutluluēunu yansıtmak iēin makamla baēlı melodiler tercih edilir. Balas̄ karakteri da bōyle geniē bir biēimde gōsteriliyor. Balas̄ın partisinde hem mahnıvari ūslup, hem reēitativ - Deklamasiya ūslubu, hem de makam intonasiyaları ile zengin geniē nefesli melodik geliēme kendini gōsterir. Dilber karakterinin karakterize edilmesinde besteci tamamen baēka bir tonlama kuruluşuna mūracaat eder; burada reēitativ ūslubundan kullanılmıētır. Genellikle, operanın en önemli unutulmaz yōnū onun gūzel melodilere sahip olmasındadır.

F.Emirov opera dramaturgiyasının ilkelerini önemli ōlēūde benimsemiētir ki, bu da leytmotiv tekniēinde gōrūlūr. Dramaturgiyaya karakterlerin etkileēimi ve yakınlığı önemli role sahiptir. Bestecinin leytmotivlerden kullanma yōntemleri hem Vaēner, hem de Prokofyevin leytmotiv tekniēi assosiasiyalarından tūrer. Bunun mahiyeti ise personajları mūēayietedici fonksiyonları yerine getiren belli tematik elementlerin dinleyicinin zihninde, hafızasında gūēlendirilmesindedir. Bu durumda Vagnerin reformcu operalarını ve onlar tarafından uygulanan leytmotivler prensibini hatırlamak olur. Bōyle operalara ōrnek olarak, “Loenqrin”, “Tristan ve İzolda”, “Nibelunqların yūzūēū” tetralogiyası gōsterilebilir. Opera'da recitativler gōzle gōrūlūr derecede zenginleētirilmiētir, ayrıca soloda olduēu gibi, dikkati ēekecek derecede kiēiselleētirme meydana çıkmıētır. Besteci onlarda her birinin dilinin tonlama ōzelliklerini ūmumileēdirmeyecan atıyor. F.Emirov “Sevil” operasında reēitativ formları ile birlikte, ansambl formlarının dabenimsenilmesinde aēikēa gōze ēarpan baēarılar elde ediyor. Opera'da dūetler, triolar, septetler temel fikir, belli dramatik iēlevi yerine getiren önemli olayların geliēmesine ayrılmaz ūekilde dahil edilmiētir. [6, s. 85]

Opera'da orkestranın rolū önemli ōlēūde artırılmıētır. Orkestra operada dramatik önemli rol oynayarak, operanın iēeriēinin açılmasında temel önemli bileēenlerden kabul edilir. “Sevil”de orkestra - tūm psikolojik - lirik dramın tam hukuklu iētirakēisidir. Bu veya diēer bir personajın tematik materyallerini belirten operadaki olayların dramatik heyecanlı anlarının orkestre dahil edilmesi, gerginliği ve duygusal etkileri önemli ōlēūde gūēlendiriyor. Orkestranın gūēlū seslenmesi ariyaları tamamlar, kulminasiyayı gōsterir. Birēok ariya, ariozolar temel tematik materyali sunan orkestra giriēleri ile (mūēāddimēlērilē) olayları ōndedir. Vals ōzel ōnem ve dikkat celb etmektedir ve genel hareket yolundaki halkalardan biri oluyor. Opera tarzının geliēmesinden konuēurken, opera dramaturgiyasının yapısal - kompozisyon konularını da belirtmek gerekir ki, F.Emirov “Sevil” operasında aēikēa ilerleyiēi, daha doērusu, gōzle gōrūlūr derecede yapı serbestliyini sergilemiētir. Opera'nın lirik janrı onun kompakt form ve yapıardan geniē kullanılmasına yol aēmıētır. Bu nedenle F.Emirov, her ūeyden çok naēme yapısına baēvuruyor.

F.Emirov opera biēimlerini senfoni aēıdan serbest gerēekleētirir. Ayrıca halk mūziēi formlarında serbest yaklaēır. Her ūeyden ōnce belirtmek gerekir ki, operada makam sanatının geleneklerinden yaratıcı ūekilde aktif kullanılmıētır. F.Emirov muēamın melodiler - tonlama cizgilerinden geniē ve serbest kullanıyor. Opera'da birēok melodiler vardır ki, doērudan doēruya sanki muēam intonasiyalarından doēmuētur. Bu durumlarda belli parēalardaki melodiler herhangi bir muēam parēası ile ōrtūēuyor, bazen ise adeta bir takım lad seslerinden meydana geliyor. Bu melodiler doēaēlama izlenimi yaratır ve onlar zengin melizmatika ile sūslenir. ūūphesiz, F.Emirovun parlak ūslubunun yanı sıra birēok bestecilerin kiēisel ōzelliklerinin oluēmasında Ū. Hacıbeyli yaratıcılıēının, «Kōroēlu» operasının būyūk ōnemi olmuētur. Azerbaycan bestecileri mūzik sanatının en karmaēık ve en demokratik janrını - opera'yı benimsediklerini artık sōyleye bilirlerdi. Fakat bununla beraber, lirik dalda olan bu

müzikal - sahne eseri opera sahnese tonlama - imge açısından niteliksel yeni bir eser olarak sunulmuştur. "Sevil" operası kendi döneminde lirik opera tarzının ve genellikle, Azerbaycan opera sanatının gelişmesinde yeni zirve fethetmiştir.

Lirik - dramatik dalda yazılmış operalardan biri - Ramiz Mustafayev'in "Vaqif" operasıdır. Eser gösteriye 1960 yılında Azerbaycan Devlet Opera ve Bale Tiyatrosu'ndakonmuştur. Ramiz Mustafayev "Vaqif" operası birçok taraflarına göre "Koroğlu" operası'na yakındır. Opera'nın ideası budur ki, burada şairin kimliği halkın kendi özgürlüğü uğruna mücadelesi ile sıkı irtibattadır ve tüm bunlar operada toplu halk sahnelerinin fonunda yansıyor. Genel olarak, "Vaqif" operası kendisinde lirik - dramatik ve epik belirtileri ve kısmen halk tarz sahnelerini uyumlu biçimde birleştirir. Ramiz Mustafayev "Vaqif" operasının temel konusunu görkemli Azerbaycan şairi Samed Vurqunun aynı adlı eserinden almıştır. Samed Vurqun bu piyesi XVIII yüzyılın büyük şairi, ömrünün son yıllarında Karabağ hanı İbrahim Han'ın veziri olan Molla Penah Vaqif'in ilginç talebinden bahsediyor. S. Vurqun kendi piyesinde tarif halkın komutasında mücadelesini ve tüm bu olaylarda şairin de yer almasını yansıttı. Aynı zamanda, şairin halkla genel ve özel ilişkileri de eserde gösterilir, büyük şairin trajik muhabbetiyle bağlı olan lirik çizgi operada açılır. [4, s. 97]

Opera'nın ana fikri - vatandaş, filozof, şair, yaşamı boyunca özgürlük için mücadele eden büyük devlet adamı olan Vaqif imgesinin açılmasından ibarettir. Aynı zamanda operada şairin kişisel trajedisine, onun ıstırap ve kederine, onun mutsuz muhabbetine oldukça büyük dikkat verilmiştir. Yerli beldede yaşanan tüm olaylar operada şairin özel hayatı ile birleşir. "Vaqif" operasında geleneksel janr alakaları dikkat çekicidir. Opera'nın kompozisyonunun ve dramaturgiyanın birçok özellikleri birbirleriyle uzlaşdırılır. Besteci operadaki birçok epizodları, tüm farklı planlı ariyaları ve ansambl sahnelerini şairin karakteri ile alakalandırmaya çalışmıştır. Vaqif karakteri seri monolog tipli ariya, ariozo ve çoxobrazlı leytintonasiya tesislerinde açılır. Opera'nın baş kahramanının imgesinin bu tür sıra açılması operaya lirik rivayetçilik ruhu verir ve bu, "Vaqif" operasının janr doğasını belirler. Böylece, R. Mustafayev'in operası lirik - epik, lirik-trajik eserlerin yeni tipi gibi canlanır.

Vaqif karakteri operada ariya, ariozo, ansambllar katılımıyla, leyttemalarla sunulmaktadır. Opera'da Vagif'in özellikleri melodik zenginliği, doğallığı ve şişkinliği ile farklıdır. Besteci galerileri ezgilerinden galerileri reçitasyonlarından geniş kullanır. Opera'da orkestra sık sık olaylara müdahale ederek belli ölçüde dramatik yük taşıyor. Eserde leytmotiv karakteristik prensibinden geniş kullanılıyor, ancak, leytmotivler kaliteli değişimlere uğramıyor. Opera'da mugamaistnad öneme sahiptir. Mugam gelenekleri türün doğasına uygun olarak, Vaqif'in lirik - feci karakterini açmaya hizmet ediyor. Melodi ile ilgili makamların öncesi karakteristik reçitasyonlarda ve koloritli okumalar - spesifik milli yubilyasiyalarda (zengulelerde), serbest variantlılık çerçevesinde, improvizasyonların ifade edilmesinde kendini gösteriyor. R. Mustafayev'in, şüphesiz ki, kazandığı başarılarından biri onun "Karabağ şikəstəsi" (I perdede) bilmece muğamını yaratıcı şekilde uygulamasıdır ki, bu da bestecinin tefekkürünün sözlü profesyonel geleneklerle derin köklürlüğe bağlılığını kanıtıyor. "Karabağ şikəstəsi" R. Mustafayev'in karşısında bu tür için karakteristik olan ostinato belirtisinin uygulamasını ileri sürüyor. Bilindiği gibi, geleneksel yorumculuk deneyinde bilmece muğamın önemli ilkesi doğaçlama olunmuş vokal partilerinin ritmik akkompone mentle uyumu. [4, s. 95]

Böylece, "Vaqif" operasında imgelerin çətiyyətliyi, onların sanatsal dürüstlüğü ve aynı zamanda da tipikliyi müzik dilinin kökünün açık olunmasına ve galerileri geleneklerine atıfta etmeye her yönden yardımcı olur. Muğamlar kahramanın karakteristiğinin önemli

ifadəçisi gibi ve sık sık halk şarkıları ile sentez edilen formatəşkilinin temel faktörü olarak sunulmuştur.Şarkı opera dalında yazılmış dikkate eserlerden biri de Zakir Bağirovun “Aygün” operasıdır.Opera modern Azərbaycanlı kadının hayatını, onun ailede, toplumda rolünü somutlaşdırır, eserin müziği aygunun aile dramını ve onun mutlu sonluğunu samimi, doğal bir şekilde iletiyor. F.Emirovun “Sevil” operasının geleneklerini sürdüren bu operanın müziğinde mahnıvari üslup hakimdir.Zakir Bağirov Samed Vurgun şiirinin temel karakterini,ruhunukorumuştur . Eseri kamera planlı lirik opera olarak karakterize edilebilir. Operadaki toplu sahneler arka plan karakteritaşyarak eserin lirik – psikolojik hattının gelişmesine başlatır. Eserin kahramanlarının gergin psikolojik durumlarının, heyecanlarının daha net, parlak alınması için Z.Bağirov operada reçitativ – deklamasiya üslubundan geniş kullanmıştır. Tüm bunlar Z.Bağirovun müziğinde kendi somut, ifadesini, yoğun dramaturji gelişimini bulmuştur.“Aygün” operasının konusu hayatta insan saadetini tamamlayansevimli sanata sahip olunmasını, öne sürülen amaca ulaşmanın gerekliliğini, dürüst ahlâka sahip olmanı ve karşılıklı sevgiye inancın varlığını göstermekten ibarettir.Eserin kahramanlarının - Aygün ve eşi Amirhanın şahsında sevimli meslek, yüksek ahlak ve sonsuz sevgi saadete yetişmeyin temel şartı olarak gösterilmiştir. Opera'nın süjetinin temelini yeni evlenmiş aile, onların ortak hayatı, karyerelerindeki yükseliş ve düşüşler, mutluluk arayışları ve nihayet, yeniden onların birbirine kavuşmaları, saadetlerini bulması oluşturmaktadır.

Opera'da karakterlerin temel karakteristik yönleri ve sujet hattının gelişme dramaturgiyası bulundurulsa da olayların gidişatında bir takım değişikliklere yol verilmiş, bazı yeni personajlar eklenmiş, yeni sahneler, toplu şenlikler, danslar, korolar, nağmeler dahil edilmiştir. Bu da bestecinin, öncelikle, opera tarzının taleplerinden ileri gelerek eserin sahnede daha bakımlı olmasına çalışması ile ilgiliydi.Besteci klasik lirik opera geleneklerine uygun olarak, ayrıca dramatik türün özelliklerini operaya dahil ederek samimi lirik rivayet ruhlu bir eser yaratmıştır.Böylece, gözden geçirdiğimiz çeşitli tarz lirik opera eserleri Azərbaycan milli müzik kültürümüzü zenginleştirmiş ve yeni tipi operaların oluşmasına büyük etki göstermiştir.

KAYNAKLAR

- 1.Вайнкоп Ю. «Что надо знать об опере», изд.Музыка, Ленинградское отделение, 1967г.
2. Виноградов В. С. «У.Гаджибеков и азербайджанская музыка». М.Музыка,1958,78с.
3. Petzolt R. “Die Oper in ihrer Zeit”. VE B.Breitkopf u Hartel Muzikverlag, Leipzig, 1956.
- 4.Касимова С. Оперное творчество композиторов Азербайджана. Ч.1.Аз. Гос.Изд. 1973г.
5. Касимова С. Из истории азербайджанской оперы и балета (1908-1988), Баку, «Адилъоглы», 2006, 232с.
6. Qarayev Q. “Sevil”. Bakü fehlesi qazetesi, 13 ocak 1954.
7. Qasimova S. “Azərbaycan musiqi edebiyatı”. II bölüm, seh.50, “Adiloglu” neşriyatı, Bakü, 2009
- 8.История зарубежной музыки. XX век. Учебное пособие. Ответственный редактор Н.А.Гаврилова, Москва, Музыка 2007г.,576с.
9. Səfərova Z. “Ü.Nacıbeylinin nezeri ve estetik konsepsiyonunda eleştiriri meseleleri”. Musiqi dünyası №3/44, 2010.